

تحلیل اقتصادی توافق ائتلافی اختراع^۱

محسن صادقی* - محمود جعفری چالشتی**

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۱۲/۲۰، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۹/۱۷)

چکیده

با جهانی شدن و پیشرفت فناوری، استفاده از اختراع، قراردادهای انتقال فناوری و روابط بین مخترعان گسترده تر شده است. این عوامل، سبب مطرح شدن نوع جدیدی از قراردادها شده است که «توافقی ائتلافی اختراع» یا «قرارداد مدیریت جمعی اختراع» نام دارند. ائتلاف وسیله‌ای است که دارندگان به اداره اختراعات خود و تجاری‌سازی آن می‌پردازند. ائتلاف نوعی مدیریت جمعی حق اختراع‌های انبوه است که مقتضیات حقوقی و اقتصادی‌ای سبب مطرح شدن آن می‌شود: اعطای گسترده حق اختراع، لزوم همکاری مشترک میان مخترعان در جهت تولید براساس اختراع‌های مشابه، دوری از دعاوی احتمالی نقض اختراع، کاهش هزینه‌های معاملاتی از آن دست هستند. با توجه به اینکه کشور ایران در مسیر پیشرفت خود با این قبیل قراردادها مواجه است، این مقاله درصدد خواهد بود که خلأ ادبیات حقوق مالکیت فکری را تا حدی رفع کند. سؤال اصلی در تحقیق حاضر که متکی بر مطالعه‌ی کتابخانه‌ای و روش تحلیلی است، این است که استفاده از این قراردادها تا چه حد می‌تواند به نفع مخترعان، مصرف‌کنندگان و جامعه باشد و به همین جهت از روش هزینه فایده استفاده می‌کنیم. در این مقاله، ابتدا به تعریف ائتلاف و بیان ویژگی‌ها آن و سپس به تحلیل اقتصادی آن پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: ائتلاف اختراع، تحلیل اقتصادی، انباشت اختراع، حقوق مالکیت فکری، مدیریت جمعی اختراع.

---

۱. این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته‌ی حقوق تجاری اقتصادی بین‌المللی با عنوان «بررسی رژیم حقوقی حاکم بر توافقات ائتلافی در حق اختراع» می‌باشد که در خرداد سال ۱۳۹۴ در دانشگاه تهران دفاع گردیده است.

* دانشیار موسسه حقوق تطبیقی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

** دانشجوی دکتری حقوق خصوصی دانشکده حقوق دانشگاه تربیت مدرس تهران (نویسنده سئول)

sadeghilaw@ut.ac.ir
mjafarilaw@gmail.com

مقدمه

جوامع بشری که در حال گذار به سوی دارایی‌های غیر ملموس هستند، به استفاده از «حق اختراع» به عنوان یک عامل تأثیرگذار در توسعه، رفاه و کارایی جامعه نظر دارند. اختراع نتیجه فکر فرد است که برای اولین بار فرآیند یا فرآورده‌ای خاص را ارائه می‌کند و مشکلی را در یک حرفه، فن، فناوری، صنعت و مانند آن‌ها حل می‌نماید. (ماده یک- قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری، مصوب ۱۳۸۶). در همین راستا، انعقاد قرارداد لیسانس راهی برای تجاری‌سازی پدیده فکری می‌باشد؛ پس هدف اولیه از سیستم حق اختراع، حل مشکلی در یک زمینه خاص و تجاری‌سازی است. در سال‌های اخیر استفاده از اختراعات در زمینه‌های مختلف گسترده شده، به طوری که افراد و شرکت‌های فعال در این زمینه هر یک با به دست آوردن اختراعات جدید گوی سبقت در تسلط بر بازار را از یکدیگر می‌ریابند. در کنار همه جنبه‌های مثبت استفاده از اختراع، بسیاری از مسائل دیگر در ارتباط با این موضوع وجود دارد که صاحبان اختراع با آن‌ها روبرو هستند؛ با مطرح شدن هر چه بیشتر استفاده از حق اختراع خصوصاً در فضای رقابتی، در عین تعامل، گاه تعارضاتی ایجاد می‌شود که لازمی این پیشرفت است. با توسعه فناوری، اعطای «حق اختراع‌ها» به مخترعان و مبتکران در حال افزایش است، به طوری که شاهد اعطای انبوه حق اختراع‌ها و مطرح شدن فرصت‌ها و چالش‌های پیرامون این مسئله هستیم. برای مثال در کالای «رایانه» که همه‌روزه در حال استفاده از آن هستیم، حق اختراع‌های بسیاری در قطعات آن وجود دارد. موضوع توافق ائتلافی، از یک طرف، با بحث توافقات مربوط به «پروانه بهره‌برداری از فناوری (لیسانس)» در ارتباط است و به نوعی باید گفت که اساس توافق ائتلافی بر محور قرارداد لیسانس است. از طرفی، مخترعان نفع خود را در ایجاد تشکل گروهی می‌بینند که به هم‌افزایی دانش و مهارت و دسترسی به سازوکار کارآمد برای اجرای حقوق خود بپردازند. از طرف دیگر، یکی از مهم‌ترین دلایلی که باعث مطرح شدن بحث توافق ائتلافی است، افزایش حجم مرافعه‌های مربوط به حق اختراع (خصوصاً در اختراع‌هایی که تا حد زیادی تشابه و در واقع در بعضی زمینه‌ها هم‌پوشانی دارند (حق اختراع‌های مکمل)) و دعاوی مربوط به آن در بین صاحبان حق اختراع است. (Lavine, 2008: p. 606 این امر از آنجا ناشی می‌شود که چون به‌ویژه در کشورهایی که «سیستم ثبت اعلامی»^۱

۱. ثبت اختراع به روش اعلامی براساس ادعای مخترع صورت می‌گیرد. در این روش ادعای مخترع مقرون به صحت تلقی شده به شرط عدم سابقه ثبت، ادعای مخترع به ثبت می‌رسد. ورقه اختراع مزبور به هیچ‌وجه دلالت بر این نمی‌کند که

در آن‌ها وجود دارد، اقدام به ثبت اختراع و صدور ورقه اختراع - اصولاً بدون توجه به اینکه در گذشته اختراعی مطابق یا همانند اختراع حاضر ایجاد و ثبت شده است - می‌کنند، ممکن است در بعضی زمینه‌ها، بسیاری از حق اختراع‌ها با یکدیگر هم‌پوشانی داشته باشند (که از آن به عنوان «انباشت حق اختراع» یاد می‌شود) که از نتایج آن این است که یک حق اختراع (به علت اینکه زودتر ثبت شده باشد) ممکن است چندین اختراع دیگر را از تجاری‌سازی باز دارد؛ بطوری که حق اختراع اولی، مانع تجاری‌سازی حق اختراع ثانویه می‌شود. این امر باعث می‌شود که نه تنها میزان «فعالیت‌های تحقیق و توسعه» کم شود، بلکه مانعی در جهت استفاده از ظرفیت‌های استفاده از اختراع می‌شود. ائتلاف اختراع به عنوان راهی برای خروج از انباشت حق اختراع در نظر گرفته شده است.

به همین جهت به دنبال بررسی این قراردادها از دیدگاه اقتصادی هستیم. در این بیان، تحلیل اقتصادی روشی نوین برای دست‌یابی به قوانین جدید و تبیین جایگاه قوانین موجود و شناسایی ضعف‌ها و قوت‌های آن‌ها است.^۱ هدف از تحلیل اقتصادی یک موضوع این است که چگونه می‌توان یک نهاد حقوقی را به نحوی نگریست که حداکثر منفعت را در نهایت برای افراد جامعه به همراه داشته باشد. از دیدگاه تحلیل اقتصادی حقوق، آنچه اهمیت می‌نماید «کارایی اقتصادی» است. در این راستا در پی پاسخ به این مسئله‌ایم که آیا استفاده از این قراردادها از جهت اقتصادی دارای کارایی است و اگر پاسخ مثبت است، این قرارداد به عنوان ابزاری برای مدیریت جمعی اختراع تا چه حد می‌تواند در راستای تامین منافع اقتصادی استفاده‌کنندگان از آن، مصرف‌کنندگان و جامعه باشد؟ چرا که همان‌طور که می‌دانیم، هدف از تحلیل اقتصادی حقوق فراهم نمودن زمینه تغییر در قواعد حقوقی و ارائه طریقه به قانون‌گذار در جهت اصلاح قوانین می‌باشد؛ اگرچه در مورد کارایی اقتصادی نظریات مختلفی ارائه شده است، به نظر می‌رسد آنچه کارا محسوب می‌شود، به «حداکثر رساندن ثروت» است و ثروت در صورتی به حداکثر می‌رسد که ارزش کالا و خدمات افزایش یابد و از تمام «ظرفیت‌های» یک کالا استفاده شده و نتیجتاً «امکان تجاری‌سازی» کامل آن فراهم گردد. (باقری و جعفری چالشتی، ۱۳۹۲: ص. ۳۷۶)

تقاضاکننده مخترع واقعی می‌باشد. با عنایت به ماده ۳۶ روش ثبت اختراع در ایران روش اعلامی می‌باشد. در مقابل، در سیستم «تحقیقی» اگر ادعای مخترع مقرون به صحت تشخیص داده شد، نسبت به ثبت از تاریخ تقاضا و چنانچه ادعای مخترع صحت نداشته باشد نسبت به رد اختراع اقدام می‌گردد.

۱. برای مطالعه بیشتر در مورد «تحلیل اقتصادی» و کارایی اقتصادی ر.ک.: ایرج بابایی، «مبانی نظری رویکرد تحلیل اقتصادی حقوق»، پژوهش حقوق و سیاست، شماره ۲۳، پاییز ۱۳۸۶.

با توجه به بررسی‌های به عمل آمده اگر در ادبیات حقوق خارجی، مدیریت جمعی اختراع یکی از مباحث داغ می‌باشد، اما در حقوق ما مقاله یا کتابی که به صورت مستقیم به این امر پرداخته باشد مشاهده نشده است. حال با توجه به جدید بودن موضوع در ادبیات حقوق مالکیت فکری ما، به دنبال ارائه تعریف دقیق از این نهاد حقوقی، بیان ویژگی‌ها آن، جایگاه این قراردادها در حقوق ایران و بررسی اقتصادی آن هستیم؛ و با توجه به اینکه تجربه کشورهای پیشگام در استفاده از این قراردادها حاکی از مزایای فوق‌العاده آن دارد، دارندگان اختراع می‌توانند، در توافقات خود در جهت افزایش کارایی فعالیت‌های خود، به این توافقات توجه داشته باشند.

یک) مفهوم و ویژگی توافق ائتلافی حق اختراع

در این قسمت به بررسی مفهوم توافق ائتلافی و به بیان ویژگی آن می‌پردازیم.

۱) مفهوم

با توجه به بدیع بودن بحث، در این بخش به دنبال ارائه تعریف از توافق ائتلافی و بررسی بعضی مفاهیم اولیه مرتبط با موضوع و بررسی ویژگی‌های آن هستیم.

۱-۱- مدیریت جمعی اموال فکری

قبل از اینکه به تعریف توافق ائتلافی^۱ اختراع بپردازیم، لازم است مفهوم توافق ائتلافی را بررسی کنیم.^۲ در اینجا است که بحث «مدیریت جمعی حقوق اموال فکری»^۳ مطرح می‌شود. مدیریت جمعی حقوق اموال فکری، اصطلاحی است که برای بیان روش‌های مدیریت انبوه دارایی‌های فکری از جمله «حق اختراع»^۴، «حق تألیف» و «داده‌ها» بکار می‌رود. توافق ائتلافی

1. Patent pool, packaging arrangement, pooling arrangements, Patent portfolio.

۲. ائتلاف در لغت به معنای الفت گرفتن و پیوستگی است. (معین، ۱۳۸۷: ص. ۱۷۹) در اصطلاح عبارت است از اتحاد چند گروه برای وصول به هدف معین است. (جعفری لنگرودی، ۱۳۷۸: ص. ۵۹) در فرهنگ حقوقی «بلک لا» ائتلاف به عنوان اتحادی از افراد و مؤسسات و نهادها تعریف شده که منابع و سرمایه‌های خود را با همدیگر تسهیم می‌کنند تا بدین وسیله بتوانند فعالیت مشترک خود را ارتقا دهند. (Garner, 2004: p. 1198)

3. The collective management of intellectual property rights.

۴. ماده یک قانون ثبت اختراعات، در تعریف اختراع را بیان داشتیم. حوزه قابلیت ثبت اختراع، حوزه اختراعاتی است که امکان دریافت ورقه اختراع را داشته و در نتیجه حمایت حق اختراع را به دست می‌آورد. (حبیب، ۱۳۸۳: ص. ۱۵۴) بر طبق بند ۱ ماده ۲۷ موافقت‌نامه تریپس «امکان اختراع برای هرگونه اختراعی اعم از محصول یا فرایند در تمام رشته‌های فناوری

یکی از سازوکارهای مدیریت جمعی اختراع است که برای بهینه‌سازی سیستم حمایتی از اختراع و نواقص موجود در آن به کار می‌رود. این سازوکار با توجه به ارتقای فناوری و افزایش تعداد حق اختراع‌های صادر شده مطرح شده است.

در حقیقت قراردادهای حوزه مالکیت فکری از حیث اثر، به سه دسته تقسیم می‌شود: اول) قراردادهای «واگذاری»^۱ که در آن تمام حقوق صاحب اموال فکری به منتقل‌الیه واگذار می‌شود؛ دوم) قراردادهای جمعی و ائتلافی است که در آن صاحبان اموال فکری، حقوق خود را در یک نهاد واحد جمع می‌کنند تا متقاضیان استفاده بتوانند به جای مراجعه به صاحبان اموال فکری مختلف، تنها به یک نهاد مراجعه کنند؛ سوم) قرارداد «لیسانس»^۲ که در آن مالکیت عین برای پدیدآورنده باقی می‌ماند و حق بهره‌برداری از مال فکری به طرف قرارداد واگذار می‌شود. (صادقی، ۱۳۹۰: ص. ۱۴۲) پس توافق ائتلافی نوعی مدیریت فناوری است که به عنوان فرایند برنامه‌ریزی، جهت‌دهی، کنترل و هماهنگی توسعه و پیاده‌سازی توانمندی‌های فناورانه در راستای شکل‌دهی و تحقق اهداف راهبردی تعریف می‌شود. (انصاری، ۱۳۹۱: ص. ۲۲)

۲-۱- تعریف توافق ائتلافی حق اختراع^۳

توافق ائتلافی را به یک «شاهراه اطلاعاتی» تشبیه کرده‌اند که باعث می‌شود مصرف‌کنندگان از تولید و دسترسی به کالاهای جدید و فراوان بهره‌مند شوند؛^۴ چراکه اکثر فناوری‌ها، ناشی از وجود توافق ائتلافی بین دارندگان آن‌ها است. در واقع، ائتلاف در حق اختراع در زمینه‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات، زمینه‌های دارویی و بیوفناوری (Dequiedt, 2012: p. 2) و برای

وجود دارد، مشروط به اینکه اختراعات تازه، متضمن مرحله ابتکاری و دارای کاربرد صنعتی باشند. که در قانون ثبت اختراعات ما نیز درج گردیده است.

1. Assignment.

۲. لیسانس (License) مجرای برای اعطای حقوقی در عرصه اموال فکری است که طی آن دارنده فکری به شخص دیگری اجازه بهره‌برداری از تمام یا بخشی از حقوق فکری خود را مطابق شرایط معین و برای مدت معین و در قلمرو مشخص و با تحدیداتی واگذار می‌کند، بی‌آنکه به‌طور تبعی حق تعقیب و اقامه دعوا علیه لیسانس‌گیرنده را داشته باشد.

۳. برای مطالعه بیشتر در زمینه تعریف این قراردادها رجوع کنید به: جعفری چالشتی، محمود، «مفهوم و اوصاف قرارداد مدیریت جمعی حق اختراع و تمیز آن از مفاهیم مشابه»، مجله حقوقی مجد، شماره ۳۵، زمستان ۱۳۹۴.

۴. نویسنده‌ای (رافونه، ۱۳۹۲: ص. ۲۹) در مورد ترجمه این واژه «تسهیلات اشتراکی اختراع» برگزیده است، با این حال، اگرچه ترجمه مذکور بیان‌کننده عمده هدف ائتلاف است، اما ماهیت آن را کاملاً مشخص نمی‌کند و به نظر می‌رسد که «توافق ائتلافی اختراع» ترجمه مناسب‌تری باشد، به این علت که بین دارندگان اختراع قرارداد استفاده از اختراع یکدیگر وجود دارد و به همین جهت بهتر می‌توان آثار آن با توجه به حقوق رقابت یا مالکیت فکری بررسی کرد؛ مضافاً اینکه با توجه به مقالات انگلیسی مطالعه شده، ماهیت قراردادی بودن آن برجسته‌تر از دیگر ابعاد آن است.

توسعه در «تلفن‌های هوشمند» و «تبلت‌های رایانه» و «فناوری‌های فشرده‌سازی ویدئو» و در داروها و درمان بیماری‌ها مثل «ایدز/اچ. آی. وی.» به کار^۱ می‌روند. (Lampe, 2012: p. 3)

«اداره مالکیت صنعتی و اختراع آمریکا» در توصیف ائتلاف بیان داشته است: «یک توافق ائتلافی این امکان را برای طرفین قرارداد فراهم می‌آورد تا همه وسایل ضروری برای ایجاد یک فناوری معین را در یکجا گردآوری کرده (امکان خرید یک‌دفعه‌ای) و اقدام به تولید کالا می‌کند. (Jeanne, 2000: p. 5) این نهاد، بجای اینکه به تعریف ائتلاف پردازد، نتایج حاصل از ایجاد آن را بیان داشته است. به همین جهت در اصلاح بعدی خود، بیان می‌دارد: «توافقی بین دو یا چند دارنده حق اختراع مبنی بر امکان لیسانس دادن یک یا چند حق اختراع خود به یکدیگر یا به شخص ثالث». در این حالت اعضا جهت تسهیم استفاده از حق اختراع‌های خود دورهم جمع می‌شوند. درواقع، ائتلاف در حق اختراع یک نوع توافق است که در بین دارندگان حق اختراع منعقد می‌شود تا حق اختراع‌های خود را باهم ترکیب کرده (KIM, 2004: p. 234) و به یکدیگر (ایجاب خاص^۲) یا شخص ثالث- با توجه به قرارداد- (ایجاب عمومی^۳) لیسانس دهند. (میر حسینی، ۱۳۹۱: ص. ۴۰۸) معمولاً هدف از ایجاد یک ائتلاف «امکان تجاری‌سازی ابداعات جدید» یا ایجاد استانداردهای صنعتی در فناوری‌های مختلف، یا پیشنهاد لیسانس بسته‌ای (مجموعه‌ای) که شامل همه اختراع‌های تحت ائتلاف است، می‌شود. (Azetsu, 2011: p. 38)

باوجود این ساختار توافق ائتلافی ممکن است متفاوت باشند؛ ممکن است ائتلاف‌ها اقدام به ایجاد یک «شرکت مرکزی» جهت مدیریت حق اختراع‌های خود کنند. در این حالت، شرکت فوق که تعداد زیادی حق اختراع در آن جمع شده است را به لیسانس گیرندگان بالقوه^۴ لیسانس می‌دهد. (Lerner, 2003: p. 12) ایجاد شرکت مذکور ممکن است در قالب یک شرکت‌های قانون تجارت باشد. (Fiscor, 2003: p. 32) ممکن است اعضا اقدام به تشکیل یک شرکت مدیریتی نکنند و درواقع خود اعضا ائتلاف، حق اختراع‌های خود را به ثالث انتقال دهند یا یک عضو به نمایندگی اقدام به این امر نماید. در ائتلاف، امکان لیسانس دادن به اشخاص ثالث

۱. تشبیه این نهاد حقوقی به «ائتلاف» (pool) برای اولین بار در صنعت نفت بود که بعضی از صاحبان چاه‌های سطحی دارای منافعی در چاه (pool) های زیرزمینی نفتی بودند. آن‌ها از طریق ایجاد یک چاه منفرد و تسهیم هزینه‌های اجرایی و درآمدهای کسب شده، منافع خود را افزایش داده و میزان تنش‌های موجود را کم کردند.

۲. یعنی فقط شرکت کنندگان ائتلاف حق استفاده از فناوری‌های تحت ائتلاف را دارند.

۳. نه تنها اعضا بلکه اشخاص ثالث می‌توانند از فناوری‌های تحت ائتلاف استفاده کنند.

۴. منظور از لیسانس گیرنده «بالقوه» همان «استفاده کنندگان احتمالی» است که اگر شخصی خواهان انعقاد قرارداد لیسانسی با ائتلاف باشد تا قبل از این که قراردادی با او منعقد شود، چون هنوز لیسانس گیرنده محسوب نمی‌شود، او را لیسانس گیرنده بالقوه نامیده‌ایم.

از ویژگی‌های بارز محسوب می‌شود (ائتلاف به معنای عام)؛ اما ممکن است ائتلاف به صورت «لیسانس (های) متقابل»^۱ تشکیل شود و فقط خود اعضا بتوانند از اختراع‌های تحت ائتلاف استفاده کنند (ائتلاف به معنای خاص). باین حال همه ائتلاف‌ها دارای یک ویژگی مشترک هستند: صاحب اختراع با یکدیگر توافق می‌کنند که حقوق انحصاری خود را نسبت به حق اختراع‌های تحت ائتلاف اسقاط کنند؛ بدین منظور که به هم دیگر یا اشخاص ثالث حق استفاده از مال فکری را دهند. لذا اساس ائتلاف مربوط به از بین بردن حق انحصاری است.^۲ (Andewelt, 1985: p. 611) پس عقد ائتلافی یک عقد معوض است (Lerner, 2007: p. 612) و این عوض، دسترسی هر یک از طرفین به اختراع دیگری باشد (مصونیت) یا تعیین حق الامتیاز یا قیمت معین باشد.^۳

۲) ویژگی‌های ائتلاف اختراع

می‌توان مهم‌ترین ویژگی‌هایی یک قرارداد توافق ائتلافی، به قرار زیر خلاصه می‌کنیم:

- همان‌طور که از نام «توافق ائتلافی» برمی‌آید، توافق ائتلافی باید با رضایت باشند؛ و از مجوز بهره‌برداری اجباری^۴ متمایز می‌شود.
- باید حداقل از دو نفر دارنده حق اختراع تشکیل شود.
- اگر ائتلاف به معنای عام کلمه تشکیل شود و آن حالتی است که امکان لیسانس گرفتن

1. Cross-licensing.

۲. در قرارداد «واگذاری» اختراع، صاحب آن حقوق خود را کلاً یا جزئاً به دیگر منتقل می‌کند و رابطه دارنده حق با موضوع مالکیت فکری قطع شده، درحالی که در ائتلاف، حقوق انحصاری، با قطع رابطه مالکیت به مدیریت ائتلاف منتقل نمی‌شود و مدیریت ائتلاف مطابق شرایط تعیین شده توسط او عمل می‌کند و همچنین حقوق انحصاری اعضا توسط ائتلاف به لیسانس گیرندگان منتقل نمی‌شود.

۳. موارد زیر را نمی‌توان یک ائتلاف اختراع دانست: (۱) شرکت مدیریتی و اجرایی که برای ساخت یا عرضه کالاهایی بر اساس اموال فکری تعدادی از شرکت‌ها، تشکیل شده‌اند. (Lerner, 2007: p. 731). (۲) حالتی که شخصی از قبل حق اختراعی را دارد و با طرف مقابل پیمان می‌بندد که او اقدام به تجاری‌سازی اختراع خود کند. اگرچه می‌توان گفت که در این حالت نوعی شرکت ایجاد می‌شود (آورده مخترع حق اختراع و آورده طرف مقابل تعهد به توسعه آن است) اما ائتلاف نیست و در قالب «تحقیق و توسعه» قرار می‌گیرد.

۴. «مجوز اجباری»، ابزاری برای محدود ساختن دامنه حقوق مالکیت فکری محسوب می‌شود و حمایت از منفعت عمومی و منع سوءاستفاده از حق به عنوان مبنای اعطای مجوز اجباری بهره‌برداری و محدودکننده حقوق مالکیت فکری مطرح می‌گردد. لیسانسی که به وسیله دارنده اختراع داده می‌شود، اختیاری و ارادی است و از مجوز بهره‌برداری اجباری متمایز است. ذینفع یک لیسانس اختیاری می‌تواند این حق را با اجازه‌ای که توسط مالک دارد، اعمال کند. این اجازه به‌طور کلی یک قراردادی است که قرارداد لیسانس نام دارد. در مقابل، ذینفع مجوز بهره‌برداری اجباری در ازای اجازه‌ای که توسط مقام دولتی به او داده می‌شود، از آن استفاده می‌کند.

اعضای خارج از ائتلاف وجود دارد، ممکن است جهت مدیریت ائتلاف، یک نهاد تشکیل شود. این نهاد در قالب یک شرکت خواهد بود. این شرکت با توجه به اختیاراتی که از سوی اعضا (صاحبان اختراع) به او محول شده اقدام به انعقاد قرارداد لیسانس با لیسانس گیرندگان بالقوه می‌کند (عقد خارجی^۱).

- در هر حال، اگر شرکتی تشکیل شود، دارایی اعضا و موضوع آن همان حق اختراع‌هایی است که به شرکت آورده‌اند. البته باید یک تفکیکی انجام داد: بین شرکتی که برای مدیریت (شرکت مدیریتی) ائتلاف تشکیل می‌شود (شرکت‌هایی با هدف مشخص) و شرکتی که ممکن است خود اعضا با توجه به دارایی‌های خود تشکیل دهند که همان ائتلاف است؛ یعنی ممکن است شرکت مدیریتی تشکیل شود (این امر می‌تواند با توجه به بند ماده ۱۵ قانون ثبت اختراعات صورت گیرد که حقوق ناشی از اختراع، قابل انتقال به مدیریت است) یا خیر ولی در هر حال قرارداد مبنایی که همان قرارداد ائتلاف است - که منجر به اعطای مصونیت است - وجود دارد؛ چرا که خود ائتلاف به نحوی شرکت دارایی‌ها است. توضیح آنکه از ماده ۵۷۱ ق.م. برمی‌آید امتزاج مالکیت‌ها شرط تحقق شرکت است: شرکت عبارت است از اجتماع حقوق مالکین متعدد در شی واحد به نحو اشاعه؛ (کاتوزیان، ۱۳۶۳: ص. ۲۵) به گونه‌ای که تمیز ملک کسی مشخص نباشد. پس شرکت عقدی است که به موجب آن چند شخص به منظور تصرف مشترک و تقسیم سود و زیان و مقاصد دیگر حقوق خود را در میان می‌نهند تا به جای آن مالک سهم مشاع از این مجموعه شوند؛ اما به نظر می‌رسد که در ائتلاف‌ها شرکت به این معنا تشکیل نمی‌شود؛ چرا که نمی‌توان گفت که موضوع مالکیت هیچ‌یک از مالکین در شی واحد مشخص نیست و بیش از آنکه اشاعه در مالکیت وجود داشته باشد، «همکاری شرکا» وجود دارد و آن‌ها مالکیت خود را نسبت به اختراع‌های خود از دست نمی‌دهند، اما از طرف دیگر ائتلاف به ماهیت شرکت به این معنا نزدیک می‌شود و آن در صورتی است که بر اساس حق اختراع‌های تحت ائتلاف، اقدام به تولید و فعالیت مشترک کنند و بدین وسیله آن‌ها در محصول مشترک، شریک خواهند بود. البته اگر عقد شرکت را به تعریف برخی از فقها، عقدی بدانیم که ثمره‌اش تصرف در مال مشاع است، (عاملی کرکی، بی‌تا: ص. ۹) شاید بتوان ائتلاف را شرکت دانست؛ این مفهوم از شرکت، به شرکا سمت و کالت می‌دهد و ماهیت اذنی و جایز

۱. در این بیان، عقد خارجی در برابر عقد داخلی قرار دارد: منظور از عقد خارجی، عقد است که ائتلاف با لیسانس گیرندگان منعقد می‌کند؛ و عقد داخلی، عقد مبنایی تشکیل ائتلاف است که بین مؤسسان اولیه منعقد می‌شود. بدیهی است که امکان انعقاد عقد خارجی با توجه به توافق داخلی بین اعضا ممکن است.

دارد. در شرکتی که ممکن است جهت مدیریت ائتلاف و کنترل اختراع‌ها و عرضه فناوری تشکیل شود، رنگ و بوی این مفهوم در آن به چشم می‌خورد. البته دکتر کاتوزیان تعریف وسیعی از عقد شرکت ارائه داده‌اند و آن را عقدی دانسته‌اند که دو یا چند شخص برای رسیدن به هدف معین و به دست آوردن سود احتمالی، باهم متحد می‌شوند، خواه آنچه در میان می‌نهند مال یا طلب یا اعتبار یا کار باشد (کاتوزیان، ۱۳۶۳: ص. ۸) و در این صورت توافق اولیه میان اعضا را می‌توان شرکت دانست؛ اما اگر بخواهیم به متن قانون توجه کنیم باید گفت در حقوق ایران باید توافق اولیه‌ی یک توافق ائتلافی بر مبنای قرارداد لیسانس فناوری و ماده ۱۰ قانون مدنی دانست و آن رو نوعی عقد مختلط دانست که ترکیبی از وکالت، لیسانس، مشارکت است.

از سوی دیگر، در نگاه اول شاید بتوان توافق ائتلافی را «گروه اقتصاد با منافع مشترک» دانست. ماده ۱۰۷ قانون برنامه پنجم توسعه بیان می‌کند که «تشکیل گروه اقتصادی با منافع مشترک، با مشارکت دو یا چند شخص حقیقی یا حقوقی به منظور تسهیل و گسترش فعالیت اقتصادی و تجاری برای یک دوره محدود و براساس قرارداد کتبی پس از ثبت در مرجع ثبت شرکت‌ها در قالب شرکت مدنی و ضوابط و شرایط مربوط به آن... مجاز است». این نهاد فاقد شخصیت حقوقی مستقل از شرکا بوده و در قالب شرکت تشکیل می‌شود. گروه با منافع اقتصادی مشترک یا «جوینت ونچر» قالبی برای تجمع تخصص‌ها و همکاری‌ها است. در این حالت معمولاً مشارکت‌ها در دو شکل «شرکتی و واجد شخصیت حقوقی» یا «مشارکتی یا فاقدی شخصیت حقوقی» تشکیل می‌شوند. (عیسائی تفرشی، ۱۳۹۳، ص ۱۵۷) لذا در موردی که «جوینت ونچر» فاقد شخصیت حقوق باشد، می‌تواند با گروه اقتصادی با منافع مشترک برابری کند. با این اوصاف به نظر می‌رسد که نتوان ائتلاف را گروه اقتصادی با منافع مشترک دانست چرا که اگرچه هدف ائتلاف تسهیل مشارکت قراردادی و تجمع تخصص اعضا در جهت عرضه فناوری است، اما از این جهت که قانون بیان داشته که نهادی فاقد شخصیت حقوقی است، در مورد ائتلاف‌ها صادق نیست؛ چرا که ممکن است اعضا یک ائتلاف شرکت مدیریتی جدا ایجاد کنند که اقدام به عرضه فناوری کند که اگرچه مستقل از اعضا باشد اما دارای شخصیت حقوقی است و این شرکت خود اقدام به عرضه فناوری، طرح دعوا، دریافت حق الامتیاز و اموری مدیریتی از این دست می‌کند. از طرف دیگر نمی‌توان گفت که در ائتلاف فوت یا حجر موجب انحلال می‌شود (تبصره ۳ ماده ۱۰۷)؛ چرا که این امر باهدف ائتلاف

خصوصاً حفظ حقوق اشخاص ثالث در تضاد است. این امر در چنین قراردادهایی که فناوری با حجم بالای خود عرضه می‌شود، توالی فاسد دارد.

- اعضا با انعقاد قرارداد ائتلافی، باعث از بین بردن حق انحصاری‌ای خواهند شد که قانون برای آن‌ها شناخته است؛ به عبارت ساده تر آن‌ها با انعقاد قرارداد نوعی مصونیت برای یکدیگر در استفاده از اختراعات ائتلافی مقرر می‌کنند یا، توافق می‌نمایند که هر یک از آن‌ها مجوز بهره‌برداری از فناوری متعلق به خود را به طرف (های) دیگر قرارداد واگذار نمایند. (نوروزی شمس، ۱۳۸۶: ص. ۱۹۹)

- با توجه به تقسیم‌بندی سنتی از لحاظ حقوق مدنی، ائتلاف را باید جز عقود معاملی دانست؛ چراکه هر یک از طرفین استفاده از حق اختراع خود را در ازای استفاده از حق اختراع دیگری فراهم می‌کند و به نوعی با تعارض منافع اطراف قرارداد روبرو هستیم و به همین جهت جز عقود مغایه‌ای هستند. اصل مغایه‌ای بودن عقود نیز این امر را تأیید می‌کند. در عین حال می‌توان در طرف مقابل هم استدلال کرد که با توجه به معنای ائتلاف، اطراف قرارداد به دنبال همکاری مشترک و رسیدن به هدف مشترک خود هستند و شاید بتوان از این جهت آن را در زمره عقود مشارکتی دانست؛ چراکه از این جهت به فرجام رساندن یک فعالیت مشترک دنبال می‌شود.

دو) تحلیل اقتصادی

تحلیل اقتصادی به معنای این است که از لحاظ اقتصادی ایجاد توافق ائتلافی چه تأثیر اقتصادی می‌تواند به دنبال داشته باشد؛ آیا باعث افزایش رفاه دارندگان اموال فکری رفاه مصرف‌کننده و در نهایت جامعه می‌شود؟ در اینجا، به تحلیل اقتصادی قراردادهای ائتلافی اختراع می‌پردازیم. در این بیان روش ما «هزینه-فایده» است.^۱ باید توجه شود که این مبانی اقتصادی اساس تشکیل توافق ائتلافی را به خود اختصاص می‌دهد و اگر این فواید اقتصادی نبود، تشکیل توافق ائتلافی بی‌معنا بود. (Shapiro, 2001: p. 124) در عین وجود تأثیرات مثبت اقتصادی، تشکیل توافق ائتلافی بعضی آثار منفی می‌تواند به دنبال داشته باشد. توافق ائتلافی در صورتی که محدودیت‌های حقوق رقابت، مالکیت فکری و حقوق بشری را رعایت نکنند، دارای اثر منفی اقتصادی باشند. در اینجا اگر صحبت از اثرات منفی اقتصادی ائتلاف اختراع

۱. هزینه عبارت است از نتیجه نامطلوبی که ایجاد می‌شود و یا نتیجه مطلوبی که از وقوع آن ممانعت به عمل می‌آید. سود نیز به نتیجه مطلوبی گفته می‌شود که ایجاد می‌گردد یا نتیجه نامطلوبی که از وقوع آن جلوگیری می‌شود.

می‌زنیم، مواردی است که به صورت مستقیم تابع محدودیت‌های فوق قرار نمی‌گیرد. با این اوصاف، این بخش را به دو قسمت تقسیم می‌کنیم، آثار منفی اقتصادی و آثار مثبت اقتصادی.

۱) آثار منفی اقتصادی توافق ائتلافی

اگرچه ایجاد ائتلاف اختراع از مهم‌ترین ابزارهایی است که می‌تواند همکاری مشترک میان دارندگان حق اختراع را فراهم آورد، این همکاری ممکن است با موانعی روبرو شود: خود فرایند ایجاد ائتلاف دارای هزینه معاملاتی است؛ همچنین کسانی که نتوانسته‌اند در ائتلاف شرکت کنند، به سختی می‌توانند در بازار مرتبط در فناوری‌های تحت ائتلاف، به رقابت بپردازند. با ایجاد ائتلاف شرکت کنندگان در ائتلاف ممکن است دارای قدرت بازاری شوند. همچنین توافق ائتلافی در صورتی که مانع اعضای ائتلاف از آنجا فعالیت‌های تحقیقاتی می‌شود، می‌تواند اثر منفی در این قبیل فعالیت‌ها داشته باشد. همچنین ممکن است به شکل‌گیری انحصار اطلاعاتی در بازار بینجامد. یک ائتلاف ممکن است وسیله‌ای برای پنهان کردن حق اختراع‌های غیر معتبر شود. در زیر به مهم‌ترین آن‌ها می‌پردازیم:

۱-۱- خطر کاهش فعالیت‌های تحقیق و توسعه

ایجاد ائتلاف ممکن است باعث کاهش فعالیت‌های «تحقیق و توسعه» در بین اعضا شود؛ چراکه در آمد ناشی از فعالیت‌های تحقیق و توسعه بین اعضا تقسیم می‌شود و اعضا ممکن است تصمیم بگیرند که از نتیجه تلاش دیگران استفاده کنند (سواری مجانی)^۱ (Lampe, 2012: p. 3) این امر باعث کاهش فعالیت‌های تحقیقی بین اعضا می‌شود. پس اعطای مصونیت^۲ به اعضای ائتلاف ممکن است این اثر را به دنبال داشته باشد، خصوصاً در حالتی که اختراعات آینده مورد ائتلاف قرار گیرند^۳ به این طریق که انگیزه افراد را به فعالیت در ابداعات و ارتقای سطح رقابتی خود کم می‌کند و اعضا منتظر فعالیت دیگران می‌شوند.

1. Free Riding

۲. در واقع با انعقاد قرارداد ائتلافی طرفین صریحاً یا ضمناً توافق می‌کنند که از طرح دعوی نقض حق اختراع علیه یکدیگر دوری کنند زیرا این امر اساس یک ائتلاف را تشکیل می‌دهد.

۳. این مقرر قراردادی «شرط اعطای دوباره اختراع» (یا اعطای اختراع تکمیلی) نام دارد. شرط مذکور (Grant-back) توافقی است که بر اساس آن لیسانس گیرنده تعهد می‌کند که حق استفاده از بهبودها و توسعه‌هایی که لیسانس گیرنده نسبت به فناوری مذکور انجام داده است، (به صورت غیر انحصاری) به لیسانس دهنده واگذار کند. شرط فوق، اعضای را مجبور می‌کند که اختراع‌های آینده خود را- که برای فعالیت ائتلاف ضروری به نظر می‌رسد- به «قیمت پایین» یا «رایگان» به ائتلاف لیسانس دهند.

در صورت نبود ائتلاف، افراد دارای انگیزه برای سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های تحقیق و توسعه هستند؛ چراکه ثبت یک اختراع برای آن‌ها این امکان را فراهم می‌آورد که نسبت به رقبای خود در آن بازار برتری یابند. اگر رقبا دسترسی تضمینی به اختراعات حال و آینده داشته باشند که عضوی در فعالیت‌های تحقیقی خود دست می‌یابد و عضو مذکور نیز هم‌چنین دسترسی‌ای داشته باشد، این امر باعث کاهش انگیزه آن‌ها برای سرمایه‌گذاری در ابداعات می‌شود^۱ (Andewelt, 1985: p. 617) زیرا یکی از اعضای ائتلاف از تلاش‌های خلاقانه آینده اعضای دیگر استفاده مجانی کند این امر در پرونده‌ای تأیید شده است. (United States v. Mfrs. Aircraft Ass'n, Civ. No.72-1307, 1975). معمولاً برای جلوگیری از این هزینه‌ها، حقوق رقابت، محدودیت‌هایی را قائل می‌شود.

۲-۱- خطر افزایش هزینه‌های ایجاد ائتلاف

مهم‌ترین این هزینه‌ها عبارت‌اند از: ۱- هزینه مذاکره: تشکیل یک ائتلاف، یک فرایند بلندمدت همراه با «هزینه‌های معاملاتی»^۲ است؛ فرایند پیدا کردن اختراع‌های ضروری و مرتبط و جلب رضایت دارندگان اختراع مبنی بر دادن لیسانس خود فرایند پرهزینه‌ای (زمان و پول) است.

۲- اطلاعات نامتقارن: «اطلاعات نامتقارن» عاملی است که بیشترین سبب برهم خوردن معاملات می‌شود. در حقیقت افراد در بازار با فرض اطلاعات کامل نسبت به متغیرهای مختلف دست به انتخاب و عملکرد می‌زنند. اگر آن‌ها اطلاعات کافی در مورد هزینه‌ها و منافع همه‌ی گزینه‌های طرف مقابل خود داشته باشند، بازار کارآمدترین تخصیص منابع را به ارمغان می‌آورد، درحالی‌که در بازار و در مذاکرات بین افراد آن اطلاعات کامل همیشه وجود ندارد. (باقری، ۱۳۹۰: ص. ۵۸-۵۶) وجود اطلاعات نامتقارن، بر اعتماد و تمایل افراد به پیوستن به ائتلاف تأثیر می‌گذارد. فرایند مذاکره در ایجاد یک ائتلاف دارای اطلاعات نامتقارن فراوان است: اطلاعات نامتقارن درباره ارزش انفرادی حق اختراع، یا هزینه‌های پیرامون ائتلاف و ساختار آن و درباره استراتژی آینده تحقیقی، از این دست هستند. (Lerner, 2007: p. 173)

۱. این مقاله که به وسیله رئیس بخش مالکیت فکری و رقابت در وزارت دادگستری آمریکا نوشته شده است، با بررسی پرونده‌های مختلف و تحلیل اقتصادی قواعد حقوقی به این نتیجه رسید که استفاده از ائتلاف یک روش بسیاری کارا برای تجاری‌سازی، افزایش تأثیر مثبت رقابتی، تأمین منافع مصرف‌کننده می‌باشد.

2. Transaction costs.

البته باید گفت تا حدی این هزینه‌ها طبیعی است و لازمه تشکیل ائتلاف است و در برابر فایده‌ی آن، چندان مدنظر نمی‌آید، اما در هر حال باید جزء هزینه‌ها لحاظ می‌شود.

۲) آثار مثبت اقتصادی توافق ائتلافی

انعقاد قرارداد لیسانس باعث گردش ثروت و ارتقای فناوری می‌شود؛ (باقری و جعفری چالشتری، ۱۳۹۲: ص. ۳۷۶) ائتلاف اختراع هم با افزایش گردش ثروت و کاهش تعداد معاملات، باعث رشد اقتصادی می‌شود.

در حقوق آمریکا و اتحادیه اروپا در زمینه توافق‌های مختلفی که بین فعالان بازار منعقد می‌شود، یک آیین‌نامه (راه‌نما) وجود دارد. نقاط مشترک دو آیین‌نامه در آمریکا و اتحادیه اروپا این است که آن‌ها به ائتلاف به‌طور کلی به عنوان یک سازوکاری که «دارای آثار مثبت» است، توجه می‌کنند و آن‌ها هر دو طرفدار ائتلاف‌هایی هستند که دارای حق اختراع‌های «مکمل»^۱ و یا «مسدودکننده»^۲ هستند. (Gilbert, 2004: p. 13) ائتلاف اختراع باعث افزایش رقابت در بازار - از طریق یکپارچه کردن و توأم کردن (ترکیب کردن) فناوری‌های مکمل و کاهش هزینه معامله و از بین بردن «مسئله بازدارندگی» (موقعیت انسدادی) - که در ادامه به توضیح آن می‌پردازیم - و پرهیز از دعوای پرهزینه نقض حق اختراع - می‌شود. (Janis, 2005: p. 6) به خاطر توجه به این عوامل است که گفته می‌شود کشور «آمریکا به علت سیاست‌های اقتصادی که برای حمایت از مخترعان فناوری کرده است، این کشور را تبدیل به بهترین کشور در زمینه فناوری تبدیل کرده است.» (Leaffer, 2010: p. 143) در این مجال به بررسی هر یک از این موارد می‌پردازیم. قبل از آن باید توجه داشت که ممکن است بعضی از این آثار با یکدیگر ارتباط داشته باشند، ولی جهت

۱. «حق اختراع مکمل» (Complementary patent) آن است که در زمینه یک فناوری خاص در حوزه معین تکمیل‌کننده یکدیگر محسوب می‌شوند، از این حیث که استفاده از یکی، استفاده از دیگری را باارزش‌تر می‌کند. این اختراعات قابل رقابت نیستند و نمی‌توان به عنوان بدل و جایگزین یکدیگر استفاده شوند.

۲. «حق اختراع مسدودکننده» (Blocking Patents) آن‌هایی هستند که عملکرد یک اختراع، فعالیت دیگر را ممنوع می‌کند و در عین حال ضرورتاً همه‌ی راهکارهای ممکن برای تولید محصولی را پوشش نمی‌دهد. مثلاً اختراعی در جهت تولید یک فناوری خاص وجود دارد و مخترع دومی حق اختراعی را ثبت می‌کند که در توسعه اختراع اولی است، اما اختراع دوم از استفاده از این فناوری محروم می‌شود، مگر اینکه اجازه از دارنده اختراع اولی بگیرد. در واقع اگر توسعه یا تغییری در اختراعی که به‌وسیله دیگری ثبت شده انجام شود، در صورتی که اختراع جدید دارای شرایط قانونی ثبت اختراع باشد، می‌توان یک ورقه اختراع دریافت کند؛ اما هنگامی که مستحق دریافت یک ورقه حق اختراع شود، لزوماً مستحق تجاری‌سازی آن نخواهد بود. اگر استفاده تجاری از اختراع شما، حق اختراعی که آن را توسعه داده‌اید (حق اختراع مادر) را نقض کند، شما نمی‌توانید حق اختراع خود را در آن فناوری مورد استفاده قرار دهید، مگر با اجازه صریح او.

دسته بندی بهتر و ارائه جامع تر به صورت جدا بررسی می شوند.^۱

۱-۲- مدیریت انباشت حق اختراع

هدف سیستم حق اختراع، ارتقاء ابداعات و توسعه فناوری است؛ اما گاه این هدف با مانع روبرو می شود. «انباشت حق اختراع»^۲ به معنای اعطای حق اختراع به ابتکاراتی است که همپوشانی دارند و این همپوشانی منجر به نقض اختراع دیگری در صورت استفاده مالک از حق اختراعش می شود. انباشت حق اختراع بیانگر شبکه‌ای فشرده از اختراع است و هنگامی اتفاق می افتد که چندین حق اختراع یک فناوری معینی را پوشش می دهد. مرز ناقص حقوق اموال فکری به شرکت‌های متعدد این امکان را می دهد که به صورت متقابل در یک فناوری مشابه به صورت آگاهانه و یا ناآگاهانه حق اختراع‌ها یکدیگر را نقض کنند؛ که این امر، باعث جلوگیری از فعالیت هر یک از آن‌ها در زمینه آن فناوری می شود. (Lampe, 2012: p. 3) این اصطلاح اولین بار در پرونده (SCM Corp. v. Xerox Corp) در دهه ۱۹۷۰ میلادی به کار رفت. (Lavine, 2008: p. 606) چون تمایل برای فناوری‌های جدیدتر وجود دارد، انگیزه برای ابداع و توسعه بیشتر و نتیجتاً اعطای حق اختراع زیاد می شود. (KIM, 2004: p. 233) علت آن، این است که هر محقق پیشرفت خود را مرسوم تلاش اسلاف خود است؛ بنابراین، ذات سیستم حق اختراع است انباشت حق اختراع را به دنبال دارد. زمانی که به علت صدور حق اختراع‌های متعدد، اختراعات به صورت «خرد و جزئی» درمی آیند، آن‌ها دارای مالکان متفاوتی هستند. (حاجی‌زاده، ۱۳۹۲: ص. ۳۰) انباشت حق اختراع سرمایه‌گذاری و برداشت و استفاده تجارتي از حق اختراع را با مشکل روبرو و انجام فعالیت‌های تحقیقی را برای مخترعان محدود و نیز برای اشخاص ثالث دسترسی به اختراع را با مشکل روبرو می کند^۳ و هزینه معاملات تجارتي را افزایش داده و باعث انباشته شدن حق‌الامتياز شود^۴ و از آنجایی که ممکن است هزینه زیادی برای تولید اختراعات و ابداعات صرف شود، باعث

۱. به طور کلی مواردی که در زیر بیان می شود باعث کاهش قیمت تمام شده کالا برای مصرف کننده می شود. در واقع از ائتلاف می توان به عنوان سیاستی جهت کاهش قیمت تمام شده کالا دانست. منظور از آن تلاش همه ارکان زنجیره تأمین برای کاستن از هزینه نهایی تولید و یا توزیع همراه با حفظ کیفیت محصول است که به ارتقای توان رقابتی بنگاه‌ها در مواجهه با رقبای داخلی و خارجی کمک می کند. ر.ک.: (صادقی، ۱۳۹۰: ص. ۹۱).

2. Patent thicket; Patent floods; Patent clusters.

۳. در چند صنعت، «نیمه‌رساناها»، «فناوری‌های زیستی»، «نرم‌افزار رایانه‌ای» و «اینترنت»، اختراعات دارویی و حوزه‌های ژنتیکی انباشت اختراع بیشتر است.

۴. هر یک از صاحبان حق اختراع به صورت منفرد یک حق‌الامتياز را بگیرند که در نظر آن‌ها معقول به نظر می رسد، اما من حیث یک هزینه زیادی را تحمیل می کند. موردی را فرض کنید که یک کشتی سعی در انتقال بار خود از نقطه (آ) به نقطه (ب) در طول یک رودخانه دارد که (n) ایستگاه مالیاتی در مسیر او است. استفاده کنندگان از یک فناوری (کشتی) با

کاهش ابداعات می‌شود. این امر بدین طریق صورت می‌گیرد که هرچقدر که حق اختراع‌های بیشتری وجود باشد، تعداد مذاکرات بیشتری برای انعقاد قرارداد لیسانس نیاز است که هزینه و زمان زیادی جهت مدیریت، لازم است.

ایجاد توافق ائتلافی روشی مؤثری است که به وسیله فعالان بازار مورد استفاده قرار می‌گیرند تا بتوانند این مسئله را مدیریت کنند؛ (Shapiro, 2001: p. 121) بدین طریق که ائتلاف که به شرکت‌های فعال در بازار امکان ترکیب حق اختراع‌های خود را (تحت یک شرکت منفرد) می‌دهند و اعضای ائتلاف می‌توانند ترکیب اختراع، به اختراع‌های یکدیگر دسترسی داشته و بدین طریق دیگر اختراع‌ها مانع یکدیگر نخواهد شد.

۲-۲- حل مسئله‌ی کالاهای خصوصی

«مسئله‌ی کالاهای اشتراکی»^۱ در سال ۱۹۶۳ توسط «گرت هاردین» مطرح شد. می‌گوید، تصور کنید مرتعی وجود دارد که همه افراد امکان استفاده از آن را دارند و هر یک سعی می‌کنند برای استفاده بیشتر از آن گله دام بیشتری بیاورند. برای مدتی مشکلی وجود نخواهد داشت، ولی سرانجام تعداد دام‌ها بیشتر از ظرفیت زمین می‌شوند. اینجا است که این مسئله شکل می‌گیرد؛ زیرا بدون محدودیت اقدام به استفاده از مراتع می‌کنند. پس باید مالکیت خصوصی شود تا این کالاهای مشترک از بین نروند. حال با خصوصی شدن مالکیت‌ها تراژدی دیگری شکل می‌گیرد. در سال ۱۹۹۸ «مایکل هلر» تراژدی ناشی از مالکیت خصوصی و متعدد مطرح نمود که در نقطه مقابل تراژدی کالاهای اشتراکی است.

این مسئله حاکی از موقعیتی است که در آن یک منبع یا یک وسیله «کم مورد استفاده»^۲ یا «مسئله عدم استفاده» قرار می‌گیرد. حقوق انحصاری اموال (فکری) باعث می‌شود که یک منبع (فناوری) به علت اهمال دارنده یا پایین بودن سطح علمی دارنده، یا وجود چندین دارنده حق اختراع کم مورد استفاده قرار گیرد که این امر ناشی از انباشت حق اختراع است. توافق ائتلافی برای حل «مالکیت‌های خرد و متعدد (مالکیت خصوصی)»^۳ نقش بسیار مهمی را ایفا می‌کنند.

انباشت حق امتیاز موجه می‌شوند؛ چراکه کشتی باید به تمام ایستگاه‌های فوق (دارندگان اختراع) مالیات بپردازد. نتیجه اینکه قیمت کالای فوق از حالتی که هر یک اطراف قرارداد (ایستگاه‌ها) در قیمت‌گذاری مشارکت کنند و یک قیمت معین، تعیین کنند، بیشتر می‌شود.

1. Tragedy of commons.

2. Underused.

۳. معادل آن (Tragedy of the Anti-commons) می‌باشد؛ ترجمه تحت‌اللفظی آن یعنی، تراژدی ضد اشتراک که همان مالکیت خصوصی است، می‌باشد.

درواقع هنگامی که دسترسی و استفاده از یک فناوری معین به وسیله وجود چندین حق اختراع با مانع روبرو شود، یک ائتلاف حق اختراع می تواند به عنوان یک راهکار مناسب برای خروج از این مشکل باشد. (Lavine, 2008, p. 611)

۳-۲- حذف مسئله توقف در تولید (بازدارندگی)

در صورت عدم انعقاد توافق ائتلافی فعالان بازار باید قراردادهای لیسانس مختلف را با هر یک از دارندگان حق اختراع‌های مختلف منعقد کنند. (Lavine, 2008: p. 608) نتیجه اینکه این امر ممکن است باعث شود که فناوری جدید با «توقف» بیشتری به بازار وارد شود یا گاه تولید نشود. در واقع، در حالتی که ائتلافی وجود ندارد و لیسانس از طریق عادی خود منعقد می‌شود، یکی از دارندگان اختراع ممکن است از دادن لیسانس اختراع خود خودداری کند. «موقعیت‌های انسدادی» که مسئله توقف را به دنبال دارد، تعبیر دیگری از این وضعیت است. هنگامی که موقعیت انسدادی به علت انباشت اختراع یا خودداری از اعطای لیسانس به وجود می‌آید، در این صورت اعطای لیسانس یک حق اختراع ضروری (با توجه به قیمت معقول) وجود نخواهد داشت. برای مثل اگر یک دارنده حق اختراع بداند که او آخرین فناوری برای به راه‌اندازی یک فعالیت معین را در اختیار دارد، ممکن است حق الامتیاز بالایی دریافت کنند؛ چراکه او می‌داند ارزش قراردادهای لیسانس دیگری که منعقد شده است، همگی وابسته به دریافت و انعقاد آخرین قرارداد لیسانس (با او) است. ائتلاف می‌تواند «امتناع» که منجر به توقف می‌شود را کاهش، بدین طریق که حق اختراع‌های ضروری برای راه‌اندازی یک فناوری معین را در یکجا گردآورد. (Jeanne, 2000: p. 10)

قانون‌گذار ما برای غلبه بر مشکل بازدارندگی راهکاری تعیین کرده که نوعی «لیسانس متقابل» است که شکل خاصی از ائتلاف می‌باشد. در جزء اول ماده ۱۷ قانون ثبت اختراعات می‌خوانیم «در صورتی که در یک گواهینامه اختراع ادعا شده باشد که بدون استفاده از یک اختراع ثبت‌شده قبلی قابل بهره‌برداری نیست... اداره مالکیت صنعتی به درخواست مالک اختراع مؤخر پروانه بهره‌برداری از اختراع مقدم را... بدون موافقت مالک آن، صادر می‌کند.» سپس در جزء دوم ماده بیان می‌دارد «در مواقعی که ... پروانه بهره‌برداری ... صادر شده باشد، اداره مالکیت صنعتی به درخواست مالک اختراع مقدم، پروانه بهره‌برداری از اختراع مؤخر را نیز بدون موافقت مالک آن صادر می‌کند.» نتیجه آنکه موضوعی که در این قسمت مقرر گردیده چیزی جز تشکیل «لیسانس متقابل» نیست؛ چراکه برای هر یک از طرفین، استفاده از

حق اختراع دیگری طبق قانون مجاز شده است، با این تفاوت که اگر طرفین با اراده و رضایت خود به توافق نرسند، اداره مالکیت صنعتی قهراً اقدام به صدور مجوز اجباری می‌کند. در این حالت انتقال حق اختراع مقدم و مؤخر همراه با یکدیگر خواهد بود. علت وجود چنین مسئله‌ای آن است که با افزایش تعداد اختراعات در یک حوزه، آن اختراعات ممکن است با یکدیگر هم‌پوشانی داشته باشند، به طوری که یک اختراع (اختراع پایه) عملکرد اختراع دیگر (اختراع توسعه داده شده) را متوقف کند. در این حالت یکی از طرفین مجبور است با طرح دعوا و اخذ «لیسانس اجباری» به تولید آن کالا برسد که خود فرایندی طولانی است به طوری که تا کسب چنین مجوزی تولید متوقف می‌شود. لذا طرفین، قبل از طرح چنین مسائلی می‌توانند، با انعقاد توافق ائتلاف از هزینه‌های طرح دعوا کاسته و به اقدام به تولید کنند.

۴-۲- کاهش هزینه معاملات بین دارندگان اختراع و لیسانس گیرندگان

توافق ائتلافی با امکان ارائه لیسانس بسته‌ای (عرضه فناوری‌های مکمل به صورت یک‌جا) باعث کاهش هزینه مبادله (کاهش قیمت تمام شده کالا) می‌شود؛ چرا که لیسانس گیرنده با یک سازمان مدیریتی برای تهیه همه اختراعات مورد نیاز خود روبرو هستند؛ توضیح آنکه انعقاد هر قراردادی مستلزم هزینه‌هایی است: از هزینه یافتن طرف قرارداد و مذاکرات اولیه تا الزام قضایی متخلف قراردادی؛ بدون ائتلاف، کسانی که به دنبال انعقاد قرارداد هستند، مجبورند به تک‌تک صاحبان حق اختراع مراجعه کنند و به آن‌ها حق‌الامتیاز بپردازند. (Hovenkamp, 2007, p197) در این حالت یک ائتلاف باعث می‌شود که مخترعان یک حق‌الامتیاز معین تعیین کنند که هزینه‌ی همه‌ی حق اختراع‌ها را پوشش می‌دهد. در واقع وقتی ائتلاف وجود نداشته باشد، کسی که به این فناوری‌ها نیاز دارد، مجبور است با تک‌تک دارندگان این اختراع مذاکره کند و آن‌ها را ترغیب به انعقاد قرارداد با وی کند چرا که در غیر این صورت فناوری مذکور ایجاد نخواهد شد. علت این امر آن است که اقتصاددان‌ها می‌گویند که هزینه تولید یک کالا (مثل آلیاژ برنج) که از چند محصول (روی و مس) تشکیل شده، هنگامی که به وسیله یک شرکت مادر تهیه شود، کمتر خواهد بود. (Nelson, 2007, p 540) ائتلاف نیز از طریق دیگری کاهش دعاوی باعث تقلیل هزینه‌های معاملاتی شود؛ زیرا اختلافات بین دارندگان اصولاً به راحتی حل نمی‌شوند. کاهش دعاوی باعث می‌شود زمان و هزینه‌ی طرفین ذخیره شود و می‌تواند تمرکز خود را بر انجام فعالیت‌های تحقیقی قرار دهند. این امر خصوصاً برای شرکت‌های کوچک مفید است؛ چرا که آن‌ها معمولاً تاب تحمل هزینه‌های این دعاوی را ندارند. (Crane, 2008, p 8)

۲-۵- امکان خرید یک‌دفعه‌ای و دسترسی به اختراع و صدور لیسانس متعدد

اصولاً لیسانس گیرندگان بالقوه تقاضای دسترسی به تعداد زیادی از حق اختراع‌های متنوع در حوزه یک فناوری خاص، دارند؛ با ایجاد ائتلاف و ایجاد یک موجودیت منفرد که قابلیت اعطای لیسانس را برای تمام حق اختراع‌ها ضروری را دارد، می‌توانند با یک مذاکره به هدف خود برسند.^۱

ایجاد توافق ائتلافی باعث دسترسی اعضای یک ائتلاف از یک طرف و لیسانس گیرندگان بالقوه از طرف دیگر به اختراع‌های ضروری برای ایجاد یک فناوری می‌شود. (Guelllec, 2004: p. 102) این امکان از طریق امکان خرید یک‌دفعه‌ای (یکجا)^۲ و در قالب «یک عقد لیسانس» (عرضه فناوری به صورت مجموعه‌ای) صورت می‌گیرد. در واقع یک توافق ائتلافی برای اشخاص این امکان را فراهم می‌آورد تا به جای اینکه به صورت جداگانه از هر یک از دارندگان حق اختراع قرارداد لیسانس دریافت کنند همه حق اختراع‌های ضروری برای به راه‌اندازی یک فناوری معین را در یک مکان معین گرد هم آورند. (Robert, 2001: p. 171) به همین جهت ائتلاف باعث تضمین دسترسی برابر و غیر تبعیض‌آمیز به همه لیسانس‌های اختراع می‌شود.

۲-۶- مبادله اطلاعات فنی و ارتقای فناوری

با توجه به اینکه موفقیت تجارتي در یک بازار رقابتي بسیار بستگی به دسترسی بهتر به اطلاعات دارد، (باقری، ۱۳۸۸: ص. ۴۳) ایجاد یک ائتلاف می‌تواند این امر را فراهم آورد. یکی از مهم‌ترین منافع ناشی از ایجاد ائتلاف مبادله اطلاعات ضروری در قالب قراردادهای اسرار تجاری و افزایش ارتقای فناوری است.^۳ یک توافق ائتلافی می‌تواند باعث مبادله اطلاعات فنی شود که از طریق سازوکار حق اختراع برای مبادله اطلاعات فنی میسر نخواهد بود؛ مبادله دانش فنی از طریق سازوکار ائتلاف باعث تسهیل استفاده مؤثر از منابع موجود در زمینه یک فناوری است؛ بنابراین ائتلاف یک منبعی ارزشمند از اطلاعات برای لیسانس گیرندگان و برای اعضای

۱. در واقع این منبای اقتصادی که در ایجاد ائتلاف وجود دارد، یاد آورد تئوری‌های اقتصادی‌ای است که در حوزه «حقوق شرکت‌ها» ارائه شده است. «پازنر» در توجیه اقتصادی ایجاد شرکت بیان داشته است که کسانی که دارای هدف مشترک هستند، به جای اینکه هر یک به صورت جداگانه اقدام به انجام معامله کنند و هر یک طرف معامله خود را بیابند و او را راضی به معامله کنند، با ایجاد شرکت و دادن نمایندگی به مدیران، آن‌ها این کارها را انجام می‌دهند و مدیر با انجام یک مذاکره و بجای همه، معامله می‌کند و به همین جهت هزینه معاملات کاهش می‌یابد.

2. One-stop shopping.

۳. اسرار تجاری به عنوان اطلاعات ارزشمندی است که دارای ماهیت غیرمادی و معنوی است و در صورت رعایت شرایطی همچون محرمانگی و اتخاذ اقدامات معقول در جهت حفاظت از آن، موضوع حمایت یا عدم حمایت حقوقی قرار می‌گیرد.

ائتلاف، بیشتر به ارمغان می‌آورد (Bekkers, 2006: p. 20) و سازوکاری مناسب را فراهم می‌آورد که اطلاعات ضروری در ارتباط با یک فناوری در بین اعضا براساس اصل حسن نیت و تشریک مساعی و همکاری مستمر مبادله شود. از آنجا که در این روش انتقال‌دهنده فناوری منافع خود را در همکاری بیشتر می‌بیند از ارائه اطلاعات لازم دریغ نمی‌کند. فناوری در چنین وضعیتی تا حدود چشمگیری تسهیم می‌شود. (رهبری، ۱۳۹۲: ص. ۴۶)

۷-۲- کاهش دعاوی نقض حق اختراع

در طول سال‌های اخیر با جهانی شدن، شاهد گسترش اعطای حق اختراع و افزایش چشم‌گیر حجم مرافعه‌های مربوط به حق اختراع (طرح دعاوی نقض اختراع و صدور دستور موقت از سوی دادگاه تا اتمام رسیدگی) در بین فعالان بازار بوده‌ایم. این امر باعث توقف ورود فناوری به بازار می‌شود. هنگامی که فعالان حوزه فناوری در زمینه‌های مشابه تحقیق یا فعالیت می‌کنند، ممکن است اختلافاتی در روند فرایند آن‌ها به وجود آید. معمولاً نتیجه این اختلافات را به‌سختی می‌توان پیش‌بینی کرد و هزینه‌های که برای حل این اختلافات از طریق دادخواهی وجود دارد، بسیار زیاد است. برای کاهش همه این اختلافات و هزینه‌ها، ایجاد ائتلاف و اتحاد در زمینه حق اختراع مورد اختلاف یک‌راه حل برتر است.^۱ (Andewelt, 1985: p. 614) یک ائتلاف در حق اختراع می‌تواند از این جهت مفید باشد که باعث مصونیت از طرح دعاوی نقض از سوی شرکت کنندگان در ائتلاف، «کنترل دعاوی» و کاهش آن‌ها، شود؛ چراکه دریافت‌کننده مصونیت در یک موقعیت مناسب برای توسعه اختراع قرار می‌گیرد.

در همین راستا، «سازمان تجارت فدرال» آمریکا حکمی صادر کرد که بر این ادعا استوار بود که ایجاد یک ائتلاف باعث از بین رفتن اختلافات در بین دو شرکت شده است. در دعاوی بین دو شرکت (Summit و VISX) طرفین ادعاهای مختلفی نسبت به حقوق انحصاری در فناوری «PRK» (فناوری چشم‌پزشکی) داشتند. آن‌ها این اختلاف خود را با ایجاد ائتلاف رفع و از دعاوی مطرح‌شده، چشم‌پوشی کردند و براساس حق اختراع‌های خود اقدام به تولید

۱. هدف از ائتلاف فناوری ماشین‌های ریسندگی (۱۸۵۶) آن بود که بتوانند اختراع‌های مربوط به این صنعت را بهتر مدیریت کنند و نیز از دعاوی نقض بین دارندگان حق اختراع کنترل کنند. از آنجایی که ائتلاف ایجاد شد و هزینه‌های طرح دعوا (که در غیر این صورت ممکن بود به ورشکستگی آن منجر شود) کاهش یافت، سازندگان شروع به تولید انبوه ماشین‌های ریسندگی کردند که قبلاً این تولید و سود انبوه سابقه نداشت. برای مثال تولید آن‌ها از ۲۵۰۰ ماشین به ۱۳۰۰۰ ماشین در سال ۱۸۶۰ افزایش یافت. آن‌ها توانستند اقدام به طراحی و تولید ماشین‌های ریسندگی براساس همکاری مشترک برای اولین بار برای مصارف خانگی کنند. (Thomson, 1987: p. 433)

کردند. (Complaint, Summit Tech., Inc., v. F.T.C. Docket No. 9286, 1998)

۸-۲- افزایش فعالیت‌های تحقیق و توسعه‌ای

ایجاد یک ائتلاف از طریق تثبیت ارزش کامل اختراع در بازار، باعث تشویق به سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های تحقیق و توسعه می‌شود. انگیزه برای سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های «تحقیق و توسعه‌ای» که برای ایجاد اختراعات جدید انجام می‌شوند، بستگی زیادی به ارزش حق اختراع‌هایی دارد که از سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های تحقیق و توسعه ناشی می‌شود. برای مثال اگر مبتکر بداند که اختراع او می‌تواند با اختراع مکمل از طریق ائتلاف ترکیب و باعث تولید بیشتر و کارا تر شود، انگیزه برای سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های تحقیقی افزایش می‌یابد. (Andewelt, 1985: p. 615) همچنین پیوستن به ائتلاف از این طریق می‌تواند در فعالیت‌های تحقیق و توسعه تأثیر مثبت داشته باشد که با توجه به اینکه در بین اعضای ائتلاف تشریک‌مسابی و همکاری متقابل وجود دارد، آن‌ها از این طریق می‌توانند توان ائتلاف را با افزایش این قبیل تحقیقات افزایش دهند؛ زیرا باعث دسترسی آسان‌تر به آن فناوری می‌شود. (Overwalle, 2009: p. 5) همچنین ائتلاف اختراع برای شرکت‌ها این امکان را فراهم می‌آورد که رفتارهای خود را در زمینه لیسانس دادن اختراع هماهنگ کنند و در نتیجه بدین گونه توجه خود را به سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های تحقیق و توسعه افزایش دهند.

در این مجال، از دیگر مزایای توافق ائتلافی مسئله «توزیع ریسک» است. یک ائتلاف می‌تواند انگیزه برای انجام فعالیت‌های تحقیقی بیشتر کند، بدین طریق که ریسکی را که در ارتباط با فعالیت‌های تحقیق و توسعه‌ای وجود دارد را بین اعضا تقسیم کند. در واقع با ائتلاف کردن اختراع‌ها، یک شرکت می‌تواند قسمت عمده‌ای از هزینه‌های مرتبط با فعالیت‌های تحقیق و توسعه‌ای را پوشش دهد (Jeanne, 2000: p. 11) و بدین وسیله هزینه‌های صرفه‌جویی شده را به انجام فعالیت‌های تحقیقی می‌پردازد.

جمع‌بندی و ملاحظات

با پیشرفت فناوری، استفاده از قراردادهای جدید در حوزه اختراع را مطرح می‌شود. قراردادهای ائتلافی، نوعی مدیریت جمعی اختراع است که دارندگان حق اختراع با انعقاد آن به دنبال اهداف حقوقی و اقتصادی هستند. در این قراردادها دو یا چند دارنده اختراع تصمیم

می‌گیرند که بر اساس حق اختراع‌های مشترک خود و با توجه به تشریک‌مساعی به تولید پردازند یا اقدام به عرضه اختراع خود در قالب قرارداد لیسانس کنند. یک نهاد مدیریتی وجود دارد که به نمایندگی اقدام به لیسانس اختراع و نظارت به بهره‌برداری از اختراع می‌کند که با توجه به گستره فعالیت ائتلاف ممکن است یک «شرکت» مدیریتی جهت کنترل لیسانس اختراع تشکیل شود و لیسانس‌گیرندگان هم با او طرف معامله قرار می‌گیرند. لذا:

۱- یکی از ابزارهای بسیار مؤثر برای «تجاری‌سازی» اختراع- خصوصاً در اختراع‌هایی که «مکمل» یا «بازدارنده» هستند - استفاده از این توافق است. کشور ایران برای اینکه بتواند در بازارهای فناوری جلوه‌نمایی کند، باید بتواند از تمام ظرفیت‌های حق اختراع استفاده کند. از ویژگی‌های ائتلاف‌ها تسهیل انتقال فناوری است، به ویژه در کشورهای در حال توسعه که علی-رغم وجود قابلیت‌های بالقوه، ممکن است امکانات مالی کافی جهت تجاری‌سازی دستاوردهای علمی در اختیار محققین وجود نداشته باشد.

۲- استفاده از ائتلاف با توجه به شرایط فناوری کشور ضروری می‌نماید؛ برای مخترعان منافی در جهت افزایش و توسعه فناوری‌های خود و آماده شدن جهت رقابت در بازارهای جهانی و برای مصرف‌کنندگان کاهش هزینه‌ی تولیدی را به دنبال دارد.

۳- مهم‌ترین مبنایی که توافق ائتلافی را توجیه می‌کند، مزایای اقتصادی است که توافق ائتلافی برای اعضای ائتلاف، لیسانس‌گیرندگان بالقوه و بالفعل، مصرف‌کننده و جامعه به ارمغان می‌آورد. با توجه به گسترش نیاز به فناوری‌های جدید خصوصاً در کشورهای در حال پیشرفت، روز به روز ثبت اختراعات بیشتر شده و در حوزه‌های مختلف خصوصاً اختراعات دارویی، نرم‌افزار و علوم رایانه‌ای، قطعاً در آینده‌ای نه‌چندان دور صاحبان حق اختراع باید برای پیشرفت، اقدام به فعالیت‌های مشترک در حوزه‌های فناوری می‌کنند؛ چراکه ممکن است بین حق اختراع‌های مختلف نوعی همپوشانی اتفاق بیفتند و این امر باعث شود که با طرح دعوای نقض اختراع فناوری از توسعه بازماند. با توجه به اینکه نمی‌توان مانع پیشرفت علم شد، کاراترین روش، ائتلاف دارندگان اختراع در آن حوزه‌ی فناوری است.

۴- اگرچه ممکن است توافق ائتلافی هزینه‌های داشته باشند (دفاعه‌ها) (به‌عنوان مثال در جهت مصونیت برای فناوری‌هایی باشد که اساساً قابلیت قانونی برای ثبت به عنوان اختراع را ندارند که در این حالت لیسانس‌گیرنده مجبور به پرداخت حق امتیازی می‌شود که در اصل آن اختراع اعتباری ندارد)، اما باید گفت که منافع آن‌ها بیشتر از مضراتی احتمالی آن است.

به عنوان مثال با استفاده از تحلیل اقتصادی به این نتیجه رسیدیم که عرضه جمعی اختراع‌های یک حوزه مشابه توسط یک نهاد مدیریتی، بسیار می‌تواند کاراتر از این باشد که لیسانس گیرنده مجبور شود اختراع خود را از افراد مختلف دریافت کند. پس در واقع ائتلاف اختراع این ضعف سیستم اختراع را برطرف می‌کند؛ و همین‌طور موارد دیگری که در طول مقاله به آن اشاره شد.

۵- ایران کشوری است در حال توسعه که در حوزه‌های مختلف در حال طی کردن پله‌های ترقی است. یکی از دلایلی که باعث پیشرفت کشورهای توسعه‌یافته مثل آمریکا، ژاپن و اتحادیه اروپا شده است، استفاده از ائتلاف‌ها بوده است و به همین جهت توانسته‌اند بازارهای فناوری را در اختیار خود در آورند و قبضه کنند. آموزه‌های دینی و اخلاقی ما هم همیشه بر همکاری و فعالیت مشترک تأکید داشته‌اند. به همین جهت محققان و مخترعان کشور ما می‌توانند با ایجاد ائتلاف در حوزه یک فناوری، ضمن انجام تشریک مساعی، نه تنها بتوانند منافع خود را بهتر تأمین کنند بلکه باعث شوند که کشور ایران بتواند کالاهای فناورانه خود را در بازارهای بین‌المللی با کیفیت بهتر عرضه کند و بتوانیم سهم بیشتری از بازار در این زمینه را داشته باشیم.

منابع

- انصاری، رضا، سلطان‌زاده، جواد (۱۳۹۱)، «ارائه چارچوب برای پیاده‌سازی مدیریت فناوری در بنگاه‌های فناوری محور»، فصلنامه تخصصی پارک‌ها و مراکز رشد، سال ۸، شماره ۳۲.
- باقری، محمود، گودرزی، مریم (۱۳۸۸)، «مقایسه نظام حمایتی اسرار تجاری و نظام حق اختراع»، فصل‌نامه حقوق، دوره ۳۹، شماره ۱.
- باقری، محمود (۱۳۹۰)، نقش حقوق شرکت‌ها و بازار بورس در موفقیت خصوصی‌سازی، مرکز پژوهش‌های مجلس.
- باقری، محمود، جعفری چالشری، محمود (تابستان ۱۳۹۲)، «تحلیل اقتصادی رهن اموال فکری»، تحقیقات حقوقی دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۶۲.
- جعفری چالشری، محمود (۱۳۹۴)، «مفهوم و اوصاف قرارداد مدیریت جمعی حق اختراع و تمیز آن از مفاهیم مشابه»، مجله حقوقی مجد، شماره ۳۵.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۷۸)، مبسوط در ترمینولوژی حقوق، گنج دانش، جلد ۱.
- حاجی‌زاده، سارا (۱۳۹۲)، احتکار اختراع، پایان‌نامه برای اخذ درجه کارشناسی ارشد حقوق مالکیت فکری، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی.
- حبیب، سعید (۱۳۸۳)، «نظام حق اختراع ایران پس از پذیرش موافقت‌نامه راجع به جنبه‌های مرتبط با تجارت حقوق اموال فکری»، فصل‌نامه حقوق، شماره ۶۶.
- رهبری، ابراهیم (۱۳۹۲)، حقوق انتقال فناوری، سمت، تهران.
- صادقی، محسن (پاییز و زمستان ۱۳۹۰)، «نقش حقوق مالکیت فکری در کاهش قیمت تمام‌شده کالاها و خدمات»، مجله حقوق تطبیقی، دوره ۲، شماره ۲.
- عاملی کرکی، علی ابن حسین، جامع المقاصد فی شرح القواعد (بی‌تا)، موسسه آل‌البیت (ع)، چ ۲، ج ۸، ایران.
- عیسائی تفرشی، محمد، کبیری شاه‌آبادی، حمید (۱۳۹۳)، «تحلیل حقوقی ماده ۱۰۷ قانون برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران: شرایط تشکیل گروه اقتصادی با منافع مشترک» پژوهش‌های حقوق تطبیقی، دوره ۱۸، شماره ۲.
- کاتوزیان، ناصر (۱۳۶۳)، مشارکت‌ها، صلح و عطایا، انتشارات اقبال.
- محمدی، رافونه (۱۳۹۲)، نظام حقوقی حاکم بر مدیریت جمعی مالکیت فکری، جنگل،

تهران.

- معین، محمد (۱۳۸۷)، فرهنگ فارسی (معین)، نشر کتاب آراد.
- مهدی انصاری (۱۳۹۰)، تحلیل اقتصادی حقوق قراردادها، انتشارات جاودانه، جنگل.
- نوروزی شمس، مشیت الله (۱۳۸۶)، رابطه حقوق مالکیت فکری و حقوق رقابت (با تأکید بر حقوق اتحادیه اروپا و ایران)، پایان نامه برای اخذ دکتری حقوق خصوصی، دانشگاه شهید بهشتی.

- Andewelt, ROGER B. (1985), "ANALYSIS OF PATENT POOLS UNDER THE ANTITRUST LAWS", *Antitrust Law Journal*.
- Azetsu, Kenji, Seiji Yamada (2011), "Licenses In patent pools", *Kobe University Economic Review*.
- Bekkers, R., Iversen, E., Blind, K. (2006), "Patent Pools And Non-Assertion Agreements: Coordination Mechanisms For Multi-Party IPR Holders in Standardization", paper for the EASST 2006 Conference, Lausanne, Switzerland.
- Crane, Daniel A. (2008), *Patent Pools, RAND Commitments, and the Problematics of Price Discrimination*, Benjamin N. Cardozo School of Law, New York.
- Dequiedt, Dequiedt and Bruno Versaavel (June 2012), "Patent Pools and Dynamic R&D Incentives", available at: <http://ssrn.com/abstract=988303>.
- Fiscor, Mihaly (2003), "collective management of copyright and related rights", no. 62.
- Gilbert, Richard (2004), "Converging Doctrines? US and EU Antitrust Policy for the Licensing of Intellectual Property", *Competition Policy Ctr. Univ. of Cal. Berkley*.
- Guellec, Dominique, and Bruno van Pottelsberghe de la Potterie (2007), *The Economics of the European Patent System*, Oxford University Press Inc., New York.
- HOVENKAMP, HERBERT (2007), "IP AND ANTITRUST: An Analysis of Antitrust Principles Applied to Intellectual Property Law", NO. 34.
- Janis, Mark D. (2005), *Aggregation and Dissemination Issues in Patent Pools*, College of Law, University of Iowa, Number 05-14.
- Jeanne, Clark, Joe Piccolo, Brian Stanton, and Karin Tyson (2000), "Patent Pools: A Solution to the Problem of Access in Biotechnology Patents?", US Patent and Trademark Office, December 5.
- KIM, HWAN (2004), "Vertical Structure and Patent Pools", *Review of Industrial Organization*, n. 25.
- Lampe, Ryan L., Petra Moser (August 2012), "DO PATENT POOLS

ENCOURAGE INNOVATION? EVIDENCE FROM 20 U.S. INDUSTRIES UNDER THE NEW DEAL, NATIONAL BUREAU OF ECONOMIC RESEARCH", Cambridge, MA,.

- Lavine, Michael A. (2008), "Ripple In the Patent Pools: The Impact and Implications of The Evolving Essentiality Analysis", *Nyu Journal Law and Bussines*, Vol. 4.

- Leaffer, Marshall (2010), "PATENT MISUSE AND INNOVATION", *JOURATAL OF HIGH TECHNOLOGY Law*, Vol. X, No. 2.

- Lerner, Josh, Jean Tirole (2007), "Public Policy toward Patent Pools", *Innovation Policy and the Economy*, The University of Chicago Press, Vol. 8.

- Lerner, Josh, Marcin Strojwas, and Jean Tirole (2003), "Cooperative Marketing Agreements Between Competitors: Evidence from Patent Pools", *Harvard NOM Research Paper No. 03-25*.

- Lerner, Josh, MarcinStrojwas, Jean Tirole (2007), "The design of patent pools: the determinants of licensing rules", *THE RAND JOURNAL OF ECONOMICS*, Vol. 38, No. 3.

- Nelson, Philip B. (2007), "PATENT POOLS: AN ECONOMIC ASSESSMENT OF CURRENT LAW AND POLICY", *RUTGERS LAW JOURNAL*, Vol. 38.

- Overwalle, Geertrui Van (2009), *Gene Patents and Collaborative Licensing Models: Patent Pools, Clearinghouses, Open Source Models and Liability Regimes*, cambridge university press.

- Robert P. Merges (2001), *Institutions for Intellectual Property Transactions: The Case of Patent Pools*, in *Expanding The Boundaries of Intellectual Property, Innovation Policy For The Knowledge Society*.

- Shapiro, Carl (2001), "Navigating The Patent Thicket: Cross Licenses, Patent Pools, And Standard Setting", *Innovation policy and the economy*, national Bureau economic research, Cambridge: MIT press.

- Thomson, Ross (1987), "Learning by Selling and Invention: the Case of the Sewing Machine", *The Journal of Economic History*, Vol. 47, No. 2.